

Analiza medgeneracijskih družinskih odnosov z zornega kota relacijske družinske terapije

Jernej Kovač

Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru

jernej.kovac@um.si

Danijela Lahe

Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru

danijela.lahe@um.si

Ob intenzivnem staranju prebivalstva in naraščanju števila starejših v zahodnih družbah postaja vedno pomembnejše vzpostavljanje medgeneracijskega sodelovanja, predvsem med mlajšo in starejšo generacijo. Zaradi sprememb v družini in v družbi nasploh pa je danes sodelovanje med generacijami v družini pogosto oteženo. V ta namen izpostavljamo pomen učenja psihosocialnih veščin starih staršev, pri čemer izhajamo iz relacijskega družinskega pogleda na medsebojne odnose. Prikazane so najpogostejše dinamike, ki se lahko oblikujejo v odnosu med starimi starši in vnuki. Pri tem je posebna pozornost namenjena različnim preizkušnjam, v katerih se lahko znajdejo starejše osebe v odnosu z drugimi družinskimi člani. Prikazana so tudi temeljna znanja in veščine, ki so potrebni pri starejših osebah, da se bodo lahko čim funkcionalneje spoprijele z različnimi izzivi v slednjih odnosih ter na ta način zaživele kvaliteto staro starševstvo.

Ključne besede: medgeneracijsko sodelovanje, staro starševstvo, družina, relacijska družinska terapija

Uvod

Po vsem svetu se številne države soočajo z demografskimi premiki, in sicer z relativnim povečevanjem deleža starejših in relativnim manjšanjem deleža mlajših (United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division 2020). Zlasti v razvitih državah demografske spremembe prinašajo nove izzive tako za starejše kot tudi za njihove družine. Podatki kažejo, da se ti izzivi pojavljajo na področjih, kot so uporaba in zagotavljanje zdravstvenih storitev in virov, organizacija in financiranje socialnih storitev, oskrba starejših v družini, socialna podpora, upoštevanje procesa staranja ter dohodkovna podpora starejšim (World Health Organization 2015). Za uspešno spopadanje z omenjenimi izzivi je med drugim pomembno učinkovito medgeneracijsko sodelovanje, tako na ravni države kot na ravni družine.

Pojem medgeneracijsko sodelovanje se danes uporablja za opisovanje odnosov med starostnimi skupinami in za medgeneracijske odnose v družini (Ramovš 2013, 73). Merimo ga lahko z vrednotenjem izmenjav v družinah, med starostnimi skupinami ter v družbi in državi. Pri pojmu medgeneracijsko sodelovanje gre lahko za odnose med starostnimi skupinami in za medgeneracijske odnose znotraj družine.

Medgeneracijsko sodelovanje in povezovanje je vse zavestnejša odločitev in v starajoči se družbi postaja nuja. Pomeni elemente, ki jih povezujemo z izmenjavo izkušenj in spoznanj, druženjem, učenjem, s pomočjo ene generacije drugi, z ustvarjanjem, ohranjanjem in s širjenjem socialne mreže ter z ohranjanjem materialne varnosti in kulturne dediščine, vseživljenjskim izobraževanjem in učenjem idr. Starejšim (tudi mladim) prinaša novo kakovost življenja in zagotavlja občutek sprejetosti ter varnosti v kraju, kjer živijo (doma, dom za starejše, druge oblike izven institucionalnega varstva), lajša osamljenost, hkrati pa izboljšuje duševno in telesno zdravje (Macuh 2019).

Družina je v kontekstu medgeneracijskih odnosov zelo pomembna institucija tako za posameznika kot za družbo. Kot taka blaži mite in stereotipe ter nenazadnje tudi starizem in strah pred staranjem. Mladi starejše ljudi, ki so člani družine, ocenjujejo manj stereotipno in pozitivneje kot neznane starejše ljudi ter se do njih pogosto vedejo tudi manj staristično (Hagestad in Uhlenberg 2006).

Medgeneracijsko sodelovanje med starimi starši in vnuki

Zaradi daljše življenjske dobe je večja verjetnost, da bodo stari starši bolj in dlje časa vključeni v družinsko življenje (MaloneBeach, Hakoyama in Arnold 2018). Hkrati pa lahko stari starši več časa preživijo z mlajšimi generacijami, tudi z vnuki (Crosnoe in Elder 2002; Monserud 2011). To praviloma predstavlja boljše izhodiščne možnosti za medgeneracijsko sodelovanje med starimi starši in njihovimi vnuki.

Stari starši so pomemben vezni člen v družinskem sistemu, saj predstavljajo neko povezavo med preteklostjo in prihodnostjo (Newman in Newman 2012). V preteklosti niso toliko poudarjali pomena starih staršev kot danes, ko temu področju svojo pozornost posvečajo mnogi raziskovalci. Tako so npr. Katherine R. Allen, Angela C. Henderson in Michelle M. Murray (2019) ob pregledu literature poročali, da je skrb starih staršev za vnuke najbolj preučevana tema v raziskavah o starih starših. To pomeni, da je ena izmed vlog starih staršev prav gotovo skrb za vnuke, bodisi v vsakdanjem življenju bodisi ob posebnih priložnostih.

Knudsen (2012, 248–250) izpostavlja pomen pogostosti vključenosti starih

staršev, saj ugotavlja, da je količina vključenosti starih staršev izjemno pomembna. Nenazadnje je pogostost stikov med starimi starši in vnuki pozitivno povezana s kakovostjo medgeneracijskega sodelovanja (Cook in Roggman 2010; Keeling 2012). Na količino stikov in kakovost odnosa močno vplivajo tudi starost ter zdravje starih staršev, starost vnukov, število vnukov, število starih staršev (Danielsbacka in Tanskanen 2012; Monserud 2011), socialno-ekonomski status (Mahne in Motel-Klingebiel 2012) in čustvena bližina (Hakoyama in MaloneBeach 2013). Poleg tega je s kakovostjo odnosa med starimi starši in vnuki povezana tudi geografska razdalja (Dunifon in Bajracharya 2012). Stari starši, ki živijo na geografsko bolj oddaljenih krajih, praviloma tvegajo zmanjšanje količine in kakovosti njihovega odnosa z vnuki. Nasprotno pa je življenje na geografsko bližnjih lokacijah povezano s pogostejšimi stiki in z boljšo kakovostjo odnosa (Dunifon in Bajracharya 2012; Wood in Liossis 2007). Na medgeneracijsko sodelovanje med starimi starši in vnuki nedvomno vplivajo tudi odnosi med starimi starši in njihovimi otroki (starši vnukov) (Cook in Roggman 2010; Mueller, Wilhelm in Elder 2003); če stari starši pozitivno zaznavajo svoje odnose z otroki, je verjetneje, da bodo pozitivno zaznavali tudi svoje odnose z vnuki (Fingerman 2004).

Medgeneracijski stiki so tudi še en pomemben dejavnik, ki lahko vpliva na odnos mladih do starejših. Dosledno je dokazano, da je pri otrocih, ki živijo v družinah, ki spodbujajo medgeneracijske odnose in vire, večja verjetnost, da bodo imeli pozitiven pogled na starejše (Attar-Schwartz, Tan in Buchanan 2009; Gilbert in Ricketts 2008; Slaughter-Defoe, Kuehne in Straker 1992). V več raziskavah je bilo dokazano, da pogostost medgeneracijskih stikov med otroki in njihovimi starimi starši ali drugimi starejšimi osebami pozitivno vpliva na poglede otrok na starejše (Allan, Johnson in Emerson 2014; Burke 1982; Luo idr. 2013; Marcoen 1979). Nekatere druge raziskave pa niso odkrile pomembnih povezav med pogostostjo stikov med mladimi in starejšimi ter pogledi mladih na starejše (Boswell 2012; Haught idr. 1999; Okoye 2005).

Ena od možnosti, ki je bila predlagana za razlago ugotovitev o učinku medgeneracijskih stikov, je, da je pomembnejša kakovost in ne pogostost teh stikov (Bousfield in Hutchison 2010; Robinson in Howatson-Jones 2014). Prejšnje raziskave so namreč pokazale, da pogostost stikov s starejšimi (čas, preživet skupaj) ni vplivala na odnos otrok do starejših, medtem ko je visoka kakovost stikov pozitivno vplivala na ta odnos (Christian idr. 2014).

Izkušnje starejših in njihovih družin močno vplivajo na dojemanje starosti v družbi, kar ima za posledico spremembe v vedenju in odnosu do starejših (Cilingiroglu in Demirel 2004; Akdemir, Gorgulu in Cinar 2007). Na odnos družbe do starosti močno vplivajo tudi nekatere značilnosti, vključno s posamezni-

kovo starostjo, preteklimi izkušnjami, kulturnimi prepričanji, vrednotami in izobrazbo (Akdemir, Gorgulu in Cinar 2007).

Stari starši imajo pomembno vlogo v družini in družbi, in sicer vsaj iz treh razlogov: blagodejno vplivajo na psihični razvoj otrok, mladim družinam nudijo podporo in razbremenitev, ohranjajo in vzdržujejo povezovanje generacij. Dodajamo pa, da pozitivna vloga (starejših) družinskih članov pri zmanjševanju stereotipov in starizma nujno ne pomeni, da vsi medgeneracijski odnosi v družini oblikujejo pozitivne rezultate, kljub temu da več stikov pomeni tudi več možnosti za komunikacijo, empatijo in medsebojno pomoč. Bivanje starejših ljudi v razširjeni družini tako samo po sebi ni pokazatelj dobrega medgeneracijskega sožitja ali solidarnosti, ampak je odraz širših družbenih in kulturnih procesov, ki uravnavajo življenje celotne družbe in posameznikov.

Medgeneracijsko sodelovanje v družini je bilo v preteklosti in je še danes najpogostejši način zagotavljanja vzajemne pomoči med generacijami ter kot tako temelj medgeneracijske solidarnosti. Meddružinske izmenjave pomoči med družinskimi člani so zelo obsežne in pomembne kljub številnim družbenim spremembam, kot so demografske spremembe (staranje družbe), spremembe družinskih oblik (različni tipi družin) ter s tem dinamike družinskih vezi, novih kulturnih in družbenih vzorcev, vrednot, norm in pričakovanj (Hlebec in Filipovič Hrast 2012). Za celostno razumevanje pomembnosti medgeneracijskih odnosov je nedvomno treba raziskati vpliv družbenih sprememb na oblikovanje in delovanje postmodernih družin.

Vpliv družbenih sprememb na družinsko življenje

S procesom modernizacije se je družina kot institucija začela bolj oddaljevati od obstoječih vezi s sorodniki. Funkcije, ki jih je imela družina v preteklosti, so se postopoma zmanjševale, to pa je bilo okrepljeno s prehodom iz razširjene družine v jedrno družinsko strukturo in z migracijami s podeželja v mesta. Ti premiki so povzročili spremembe v družinskih strukturah, spremenili sta se tudi vloga in sestava družin. Prevladujejo večgeneracijske družine, enostarševske družine, dvostarševskih in razširjenih družin je zmeraj manj, pojavljajo se nove oblike družin (istospolne družine, reorganizirane družine, družine brez otrok, LAT-dužine¹), povečuje se število razvez, zakonskih zvez je zmeraj manj, število družinskih članov je zmeraj manjše. Alenka Švab (2001) govori celo o pluralizaciji družinskih oblik in načinov življenja. Dodajamo, da so nekatere navedene družinske oblike sicer obstajale tudi že v preteklosti.

¹ LAT je kratica za *living-apart-together* (angl.), tj. življenje skupaj in hkrati narazen (Švab 2001).

Bengston in Ariela Lowenstein (2003) sta v delu *Global Aging and Challenges to Families* predstavili prav posledice demografskih gibanj na družino in družinsko življenje. Ugotovili sta, da je v družinah vedno manj otrok, posledično je manj številčno tudi sorodstvo. Ta pojav intergeneracijske strukture sta poimenovali *beanpole family*, tj. družinska struktura, ki je po obliki dolga in ozka, z več generacijami, vendar z manjšim številom članov v vsaki generaciji. Včasih so prevladovali dvo- ali trigeneracijske družine s štirimi ali petimi otroki, današnji starejši pa so in bodo del štirigeneracijske (morda celo petgeneracijske) družine z bistveno manj otroki. Schimany (2003) ob tem dodaja, da je mogoče govoriti o »zgodovinsko novih razmerah pomanjkanja«, v katerih prihaja do pomanjkanja sorodnikov nasploh, še posebej do izginjanja vnukov. Vloga starih staršev, s katero so lahko mnogi starejši nekdaj dokazovali svojo družbeno koristnost, tako postaja vse redkejša.

Padec smrtnosti in rodnosti nekateri avtorji (Hagestad 1986; Knipscheer 1988) poimenujejo tudi »vertikalizacija«. In ne samo, da je sorodstvo manj številno, celoten pomen instituta sorodstva se je spremenil. Sorodstvo ni več odvisno le od dedovanja in sklenitve zakonske zveze. Nove reproduktivne tehnike so namreč radikalno spremenile pogled na dedovanje. Še več, alternativne oblike družine in zunajzakonska skupnost so celo pričele izpodrinjati vlogo ter pomen zakonske zveze (Fry 2005). V porastu pa so tudi globalne (svetovne) družine² (Beck in Beck-Gernsheim 2014), katerih medgeneracijsko sodelovanje znotraj družine je praviloma onemogočeno oz. zelo oteženo.

Zaradi (socialnih, ekonomskih, demografskih, kulturnih in političnih) sprememb v družini in v družbi nasploh sta danes sodelovanje med generacijami ter medgeneracijsko učenje pogosto oteženo. To odpira nove razprave o spodbujanju vzajemnosti med generacijami, kar bi poleg solidarnosti zagotavljalo tudi prenašanje dediščine in znanja. V ta namen v nadaljevanju podrobneje predstavljamo sodoben inovativni model relacijske družinske terapije. Uvodoma sledi kratka predstavitev omenjenega modela, nakar bomo predstavili temeljne elemente relacijske družinske terapije in jih integrirali s pojmom starega starševstva.

Relacijska družinska terapija

Relacijska družinska terapija je integrativni relacijski pristop psihoterapije, katere utemeljitelj je Christian Gostečnik. Omenjeni model temelji na pred-

² Globalne družine se razumejo kot ljubezenski in sorodstveni odnosi med posamezniki, ki živijo v različnih državah (in celo celinah) ali prihajajo iz različnih držav ali celin (Beck in Beck Gernsheim 2014).

postavki, da ponavljajoči se vzorci odnosov v človeškem doživljanju, doživetja iz zgodnje mladosti in zlasti temeljni afekti, ki se pri tem ustvarjajo, izhajajo iz temeljne potrebe po ohranitvi, kontinuiteti, povezanosti, pripadnosti osebnemu svetu odnosov ter domačnosti, ki jo nudijo poznane oblike odnosov (Gostečnik 2004). V zadnjem obdobju so bile opravljene številna raziskave (npr. Cvetek (2013), Jerebic (2017), Poljak Lukek (2021), Pate (2021), Repič Slavič in Gostečnik (2017), Valenta (2021) in Vrhunc Tomazin (2020)), ki so ugotovile pozitivne učinke pri terapevtskem delu s posamezniki, pari in z družinami pri različnih življenjskih preizkušnjah.

V izhodišče relacijskega družinskega modela so postavljeni družina/sistem in relacije/odnosi, ki se vzpostavljajo znotraj posameznih družinskih članov in družine kot celote. Prva temeljna sestavina tega modela je torej sistem oz. sistemska teorija. Pionir na področju preučevanja sistemske teorije je avstrijski biolog Ludvik von Bertalanffy, ki je v 40. letih 20. stoletja postavil osnovna izhodišča in s tem temelje za nadaljnji razvoj ter nadgradnjo sistemskih teorij. Njegovo temeljno izhodišče je predstavljala ugotovitev, da je sistem kompleks elementov v interakciji, ki medosebno vplivajo druga na drugega (Bradshaw 1996). Slednje dognanje je bilo, glede na dejstvo, da je bil omenjeni avtor biolog, najprej predstavljeno na področju naravoslovja, vendar so kmalu tudi številna druga področja ugotovila, da zakonitosti sistemske teorije lahko tudi zanje predstavljajo pomemben prispevek. V naslednjem desetletju so področja sociologije, pedagogike in psihologije, kjer posebej izpostavljamo področje psihoterapije, sistemske teorijo prenesla v svojo znanstveno in kliničnoterapevtsko prakso. Tako so v zadnjih nekaj desetletjih številne raziskave družinske dinamike, ki temeljijo na sistemskih teorijah, bistveno zaznamovale sodobni psihoterapevtski pristop pri obravnavi posameznika, parov in družin (Gostečnik 2004).

Druga pomembna sestavina relacijskega družinskega modela je odnos. Vsak družinski sistem je sestavljen iz odnosa, ki med seboj povezuje posamezne družinske člane znotraj družine. Zato je treba za preučevanje družinskih sistemov posebno pozornost nameniti raziskovanju posameznih povezav in delovanja družinskih članov v družinskem sistemu (Bradshaw 1996). Te povezave in delovanja se vzpostavljajo preko odnosa, ki je temeljno hrepenenje vsakega posameznika in predstavlja osnovo za funkcioniranje vsakega posameznika ter družine kot celote. Podobno ugotavlja tudi Gostečnik (2021), ki meni, da je osnovna težnja človeškega doživljanja povezanost z drugim, in sicer tako na psihični kot na medosebni in sistemski ravni. Iz slednjega lahko povzamemo, da smo ljudje bitja odnosov, ki neprestano hrepenimo po slednjih, predvsem z najbližjimi, ki odigrajo ključno vlogo pri

oblikovanju posameznikove osebnosti, ki predstavlja temelj za naše kasnejše odnose.

V nadaljevanju sledi nekoliko podrobnejša predstavitev šestih elementov, s pomočjo katerih bomo pridobili globlji uvid v bistvo relacijske družinske terapije ter omenjeni model na kratko integrirali z odnosi, ki se vzpostavljajo med starimi starši in vnuki.

Prva in najosnovnejša predpostavka sistemskega pristopa in temeljno načelo vsakega sistema je sistemska celovitost. To pomeni, da je celota večja od vsote posameznih delov (Gostečnik 2004). Iz tega sledi, da sistema ne sestavlja vsota posameznih elementov, temveč je za njegov razvoj sistema ključen element medosebni odnos, ki nastaja znotraj sistema (Bradshaw 1996). Vsak družinski sistem ustvarja čisto specifično dinamiko in specifičen afekt, na osnovi katerega je utemeljen. To pomeni, da vsak sistem ustvarja temeljno vzdušje ali temeljni afekt, ki ga ustvari skupek vseh možnih odnosov med deli sistema (Gostečnik 2004). Po Babette Rothschild (2017) in Schoru (2016) poznamo šest temeljnih afektov, in sicer: veselje, jezo, sram, strah, žalost in gnus. Tako v funkcionalni družini, kjer so odnosi urejeni, sproščeni in spontani lahko prevladuje temeljno občutje veselja. V družinah, ki so podvržene nenehnim konfliktom, lahko prevladuje temeljni občutek jeze, medtem ko lahko v družinah, ki so zaznamovane z različnimi oblikami nasilja ali zlorab, prevladujejo temeljni afekti strahu, sramu, žalosti in gnusa. Prav tako je za afekt značilno, da je intenziven in praviloma traja krajši čas.

Odnosi med otroci, starši ter stari starši predpostavljajo sistemsko celoto, znotraj katere se lahko vzpostavljajo različni občutki. V kolikor gre za funkcionalne odnose, se med omenjenimi relacijami lahko kreirajo pozitivni občutki, kot so sreča, zadovoljstvo in veselje, medtem ko se lahko v neurejenih odnosih pojavijo negativni občutki, kot so jeza, bes, nevrednost, ponižanje idr. Zato je pomembno, da stari starši posvečajo pozornost učenju različnih veščin, ki pripomorejo k funkcionalnim odnosom z odraslimi otroci in vnuki. Pri tem je pomembno izpostaviti, da je predvsem konstruktivna komunikacija, ki temelji na razumevanju, sočutju in sprejetosti, temelj za vzpostavitev konstruktivnih odnosov. Za usvojitev tovrstnih znanj so pomembna znanja s področja komunikacije, katere temelje razvijemo v primarni družini. Prav tako lahko svoja znanja v obdobju starosti razširimo s pomočjo različnih formalnih in predvsem neformalnih izobraževanj, ki temeljijo na učenju komunikacijskih veščin.

Drugo pomembno sestavino relacijskega družinskega modela predstavlja podsistem. Na splošno lahko rečemo, da je vsak sistem sestavljen iz naslednjih podsistemov, in sicer iz otroškega, partnerskega, starševskega in sta-

rostarševskega. Gostečnik (2004) ugotavlja, da sta temeljna podsistema v družini partnerski/starševski in otroški. Pri tem gre izpostaviti dejstvo, da je tudi vsak posamezni član družine predstavlja svoj podsistem, ki je del celotnega podsistema. Iz slednjega ugotavljamo, da vsaka družina na edinstven način predstavlja zelo kompleksno sintezo notranje/intrapsihične, medosebne/interpersonalne in sistemske/družinske dinamike, ki se med seboj nenehno prepletajo. Pomembno komponento znotraj sistema predstavlja, kot že povedano, starostarševski podsistem, ki je samostojen podsistem, hkrati pa je v intenzivnem odnosu s podsistemoma odraslih otrok in vnukov.

Naslednji sestavni del predstavlja element sistemska vzajemno-cirkularna vzročnost, ki po Diani Gehart (2014) pomeni, da vsak posameznik vpliva na druge in drugi na njega. Iz tega sledi, da ne gre za linearno, temveč za cirkularno vzročnost. Podobno ugotavlja tudi Gostečnik (2004), ki ugotavlja, da vsi posamezni člani družine vplivajo drug na drugega, se medsebojno pogotujejo in drug v drugem vzajemno vzbujajo ter ustvarjajo določene miselne, čustvene in vedenjske oblike medosebnih odnosov.

Pri tem gre izpostaviti, da odnosi, ki se vzpostavljajo med starimi starši in odraslimi otroci, ne vplivajo samo na njihov odnos, temveč tudi na odnos, ki ga stari starši vzpostavljajo z vnuki. Prav tako odnosi med starimi starši in vnuki vplivajo na odnos, ki ga imajo stari starši s svojimi odraslimi otroki. Ob tem velja poudariti, da je pomembno, da se na vseh relacijah vzpostavljajo funkcionalni odnosi, saj so drug od drugega odvisni ter s tem vzajemno-cirkularno vplivajo drug na drugega.

Sledi kratek opis naslednjega elementa, in sicer pravila v sistemu. Po Gostečniku (2004) številne raziskave ugotavljajo, da ima vsaka družina svojstvena pravila, ki vodijo in urejajo družinski sistem. Ta pravila se nenehno ponavljajo in s tem držijo sistem v ravnovesju. Zagotovo ima vsaka družina različna pravila, ki se lahko kažejo na področju financ, pospravljanja, izražanja čustev, izobraževanja, spolnosti idr. (Bradshaw 1996). Za družino so pomembna vsa pravila, vendar imajo zagotovo še posebej pomembno vlogo tista, ki zadevajo komunikacijo, izražanje čustev, sprejemanje, sočutje in ki postavljajo bistvene temelje za razvoj funkcionalnih odnosov.

Na področju starega starševstva imajo zelo pomembno vlogo v odnosu z vnuki tudi jasna pravila. Zagotovo se na osnovi vzgoje, ki so jo bili deležni tako stari starši kot otroci, in vzgoje, ki so jo prakticirali pri svojih otrocih, vzpostavlja tudi odnos do vnukov. Ta lahko temelji na demokratičnejšem, lahko pa tudi na avtoritarnejšem ali pa na permisivnejšem vzgojnem stilu. Pri tem gre opozoriti, da je pomembno, da se v odnosu med starimi starši in odraslimi otroci vzpostavijo vzgoja ter s tem povezana pravila, ki so v čim večjem

medsebojnem sozvočju, saj bodo otroku enotna pravila omogočila, da bo v odnosu s starši in predvsem starimi starši občutil občutek varnosti, ki je temeljen za njegov miselni, čustveni in vedenjski razvoj. Prav tako bodo tudi stari starši lažje vzpostavljali pravila v odnosu z vnukom, ki jih bodo dorekli skupaj s svojimi odraslimi otroci.

Razmejitve v sistemu so naslednja pomembna značilnost. Te pomagajo doseči, opredeliti in določiti meje med podsistemi. To pomeni, da je posameznik sposoben razločevati najprej na intrapsihični (notranji) in interpersonalni (medosebni) ravni, katera čutenja so njegova in katera prihajajo od zunaj. Prav tako je pomembna sposobnost razmejitve med posameznimi podsistemi, kar konkretno pomeni, da npr. partnerski konflikt, ki je del partnerskega podsistema, ne postane del otroškega podsistema (Gostečnik 2004). V odnosu med starimi starši in vnuki pomembno komponento predstavljajo tudi razmejitve, ki pomenijo, da so stari starši sposobni razmejiti, katera čutenja so njihova in katera čutenja v njih projicirajo vnuki. S tem bosta odnos in z njim povezana vzgoja starih staršev do vnukov lažje temeljila na občutkih sprejetosti, razumevanja ter sočutja.

Naslednje so sistemske potrebe. Kot vsi socialni sistemi ima tudi družina svoje potrebe, ki zahtevajo, da je sistem zaprt ali odprt, pri čemer gre za globoke notranje psihične zahteve posameznega sistema družine (Gostečnik 2004). Podobno tudi Bradshaw (1996) trdi, da ima vsaka družina svoje potrebe. Vsaka družina hrepeni po občutku vrednosti, občutkih čustvene in telesne varnosti ter sposobnosti, pristnosti, povezanosti, pripadnosti, radosti in odgovornosti. Prav tako otroci potrebujejo starše, katerih medosebni odnos je zdrav in varen ter na ta način otrokom nudi možnost, da se telesno, miselno in čustveno funkcionalno razvijajo.

Pri tem gre poudariti, da je pomembno, da stari starši v čustvenem in materialnem smislu poskrbijo za samega sebe, saj se bodo tako počutili v sebi zadovoljne. To pomeni, da imajo urejene odnose s partnerjem, prijatelji, z odraslimi otroci in razširjeno družino. Prav tako ima pomemben vpliv tudi urejena socialna mreža, ki se lahko kaže npr. tudi z vključenostjo v različne aktivnosti (izobraževanje itd.), ki bodo izpolnile starejšo osebo.

Zaključek

V današnjem času se v poljudni, strokovni in znanstveni literaturi vedno pogosteje pojavlja pojem medgeneracijsko sodelovanje. Iz različne literature lahko razberemo, da je medgeneracijsko sodelovanje neizbežno za razvoj vsakega posameznika, ne glede na to, v katerem razvojnem obdobju se nahaja. Medgeneracijsko sodelovanje lahko vsakemu posamezniku predstavlja

občutek željenosti, hotenosti, potrebnosti in varnosti, ki so temeljne potrebe vsakega človeka. Zagotovo pa lahko predstavlja tudi vir stresa, nezadovoljstva, konflikta in različnih drugih negativnih občutij. Iz teh razlogov ima pomembno vlogo učenje psihosocialnih veščin vseh oseb, ki so vključene v medgeneracijsko sodelovanje.

V pričujočem prispevku smo se osredotočili na medgeneracijsko sodelovanje, ki se vzpostavlja znotraj družine, in sicer v odnosu med starimi starši in vnuki. Ob tem ugotavljamo, da številne raziskave poudarjajo pomen konstruktivnega sodelovanja med starimi starši in vnuki, ki starim staršem lahko pomagajo pri spoprijemanju s številni izzivi in preizkušnjami, ki se lahko pojavijo v obdobju starosti. Pogostokrat lahko izziv za stare starše predstavlja tudi vzpostavljanje odnosov z njihovimi odraslimi otroci in vnuki. Zato je za stare starše pomembno, da so sposobni vzpostavljati pristne, iskrene in razumevajoče odnose s svojimi odraslimi otroci ter vnuki. Iz omenjenega sledi, da je pomembno, da stari starši poleg svojih znanj, povezanih z vzgojo, ki so jih pridobili tekom lastnega življenja, pridobivajo še dodatna znanja o psihosocialnih veščinah, ki jim bodo v pomoč pri konstruktivnem vzpostavljanju odnosa med odraslimi otroci in vnuki. Pomemben prispevek k učenju psihosocialnih veščin lahko predstavljajo tudi različni inovativni terapevtski modeli, ki naslavljajo tematike, povezane z medgeneracijskim sodelovanjem. V našem prispevku smo predstavili temeljne značilnosti inovativnega relacijskega družinskega modela, kjer smo posebno pozornost namenili odnosom, ki se vzpostavljajo med starimi starši in vnuki. Omenjeni model lahko predstavlja dobro izhodišče za učenje psihosocialnih veščin, ki jih stari starši potrebujejo v odnosu z vnuki. V prispevku uvodoma ugotavljamo pomembnost odnosa, ki ga imajo stari starši najprej do sebe, nato pa še do svojih odraslih otrok in s tem tudi do vnukov. Ob tem še posebej poudarimo pomen enotnosti starih staršev in odraslih otrok v zvezi s pravili, povezanimi z vzgojo otrok. Poznavanje teh temeljnih psihosocialnih veščin, ki smo jih prikazali v prispevku preko relacijske družinske terapije, lahko pripomore k vzpostavitvi pristnih, iskrenih, sočutnih in razumevajočih odnosov starih staršev z odraslimi otroki ter vnuki.

Literatura

- Akdemir, N., U. Gorgulu in F. I. Cinar. 2007. »Perception of Ageing and Ageism.« *Turkish Journal of Geriatrics* 10 (4): 215–222.
- Allan, L. J., Johnson, J. A. in Emerson, S. D. 2014. »The Role of Individual Difference Variables in Ageism.« *Personality and Individual Differences* 59:32–37.
- Allen, K. R., A. C. Henderson in M. M. Murray. 2019. »Theoretical Approaches to

- Grandparenting.« *V Grandparenting: Influences on the Dynamics of Family Relationships*, uredila B. Hayslip in C. A. Fruhauf, 3–16. New York: Springer.
- Attar-Schwartz, S., J.-P. Tan in A. Buchanan. 2009. »Adolescents' Perspectives on Relationships with Grandparents: The Contribution of Adolescent, Grandparent, and Parent-Grandparent Relationship Variables.« *Children and Youth Services Review* 31 (9): 1057–1066.
- Beck, U., in E. Beck-Gernsheim. 2014. *Distant Love: Personal Life in the Global Age*. Cambridge: Polity.
- Bengston, V. L., in A. Lowenstein. 2003. *Global Aging and Challenges to Families*. New York: Springer.
- Boswell, S. S. 2012. »Predicting Trainee Ageism Using Knowledge, Anxiety, Compassion and Contact with Older Adults.« *Educational Gerontology* 38 (11): 733–741.
- Bousfield, C., in P. Hutchison. 2010. »Contact, Anxiety, and Young People's Attitudes and Behavioral Intentions Toward the Elderly.« *Educational Gerontology* 36 (6): 451–466.
- Bradshaw, J. 1996. *Bradshaw on the Family: A Revolutionary Way of Self Discovery*. Deerfield Beach, FL: Health Communications.
- Burke, J. L. 1982. »Young Children's Attitudes and Perceptions of Older Adults.« *International Journal of Aging and Human Development* 14 (3): 205–222.
- Christian, J., R. Turner, N. Holt, M. Larkin in J. H. Colter. 2014. »Does Intergenerational Contact Reduce Ageism: When and How Contact Interventions Actually Work?« *Journal of Arts and Humanities* 3 (1). <https://doi.org/10.18533/journal.v3i1.278>.
- Cilingiroglu, N., in S. Demirel. 2004. »Aging and Ageism.« *Turkish Journal of Geriatrics* 7 (4): 225–230.
- Cook, G. A., in L. A. Roggman. 2010. »Three-Generation Attachment: How Grandmothers and Mothers Contribute to Children's Attachment Security.« *Family Science* 1 (2): 112–122.
- Crosnoe, R., in G. H. Elder. 2002. »Like Course Transitions, the Generational Stake, and Grandparent-Grandchild Relationships.« *Journal of Marriage and the Family* 64 (4): 1089–1096.
- Cvetek, M. 2013. »Čustveno procesiranje in spodbujanje razvoja čustvenega procesiranja v relacijski zakonski in družinski terapiji.« Doktorska disertacija, Univerza v Ljubljani.
- Danielsbacka, M., in A. O. Tanskanen. 2012. »Adolescent Grandchildren's Perceptions of Grandparents' Involvement in UK.« *European Journal of Ageing* 9 (4): 329–341.
- Dunifon, R., in A. Bajracharya. 2012. »The Role of Grandparents in the Lives of Youth.« *Journal of Family Issues* 33(9): 1168–1194.
- Fingerman, K. L. 2004. »The Role of Offspring and In-Laws in Grandparents' Ties to Their Grandchildren.« *Journal of Family Issues* 25 (8): 1026–1049.

- Fry, C. L. 2005. »Globalization and the Experiences of Aging.« *V Aging Education in a Global Context*, uredili D. Shenk in J. Groger, 9–22. New York: Haworth.
- Gehart, D. 2014. *Mastering Competencies in Family Therapy: A Practical Approach to Theory and Clinical Case Documentation*. 2. izd. Boston, MA: Cengage Learning.
- Gilbert, C. N., in K. G. Ricketts. 2008. »Children's Attitudes Toward Older Adults and Aging: A Synthesis of Research.« *Educational Gerontology* 34 (7): 570–586.
- Gostečnik, C. 2004. *Relacijska družinska terapija*. Ljubljana: Brat Frančišek – Frančiškanski družinski inštitut.
- . 2021. *Nevroznanost in relacijska družinska terapija*. Ljubljana: Brat Frančišek – Frančiškanski družinski inštitut.
- Hagestad, G. O. 1986. »The Aging Society as a Context for Family Life.« *Deadalus* 115 (1): 119–139.
- Hagestad, G. O., in P. Uhlenberg. 2006. »Should We Be Concerned about Age Segregation? Some Theoretical and Empirical Exploration.« *Research in Aging* 28 (6): 638–653.
- Hakoyama, M., in E. E. MaloneBeach. 2013. »Predictors of Grandparent-Grandchild Closeness: An Ecological Perspective.« *Journal of Intergenerational Relationships* 11 (1): 32–49.
- Haight, P. A., R. T. Walls, J. D. Laney, A. Leavell in S. Stuzen. 1999. »Child and Adolescent Knowledge and Attitudes about Older Adults across Time and States.« *Educational Gerontology* 25 (6): 501–517.
- Hlebec, V., in M. Filipovič Hrast. 2012. *Medgeneracijska solidarnost v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede
- Jerebic, S. 2017. »Spolna zloraba v otroštvu in terapevtski proces relacijsko zakonske terapije.« *V VII. Kongres zakonskih in družinskih terapevtov Slovenije z mednarodno udeležbo: zbornik povzetkov in člankov*, uredila S. Jerebic, 18. Ljubljana: Združenje zakonskih in družinskih terapevtov Slovenije.
- Keeling, S. 2012. »Grandchildren's Perspectives on Grandparents in New Zealand.« *Journal of Rural Studies* 28 (4): 371–379.
- Knipscheer, C. P. 1988. »Temporal Embeddedness and Aging within the Multigeneration Family: The Case of Grandparenting.« *V Emergent Theories of Aging*, uredila J. E. Birren in V. L. Bengtson, 426–446. New York: Springer.
- Knudsen, K. 2012. »European Grandparents' Solicitude: Why Older Men Can Be Relatively Good Grandparents.« *Acta Sociologica* 55 (3): 231–250.
- Luo, B., K. Zhou, E. J. Jin, A. Newman in J. Liang. 2013. »Ageism among College Students: A Comparative Study between U.S. and China.« *Journal of Cross-Cultural Gerontology* 28 (1): 49–63.
- Macuh, B. 2019. *Medgeneracijsko sodelovanje: potreba in zahteva časa*. Maribor: Kulturni center Maribor.
- Mahne, K., in A. Motel-Klingebiel. 2012. »Importance of the Grandparent Role:

- A Class Specific Phenomena from Germany.« *Advances in Life Course Research* 17 (3): 145–155.
- MaloneBeach, E. E., M. Hakoyama in S. Arnold. 2018. »The Good Grandparent: Perspectives of Young Adults.« *Marriage and Family Review* 54 (6): 582–597.
- Marcoen, A. 1979. »Children's Perception of Aged Persons and Grandparents.« *International Journal of Behavioral Development* 2 (1): 87–105.
- Monserud, M. A. 2011. »Changes in Grandchildren's Adult Role Statuses and Their Relationship with Grandparents.« *Journal of Family Issues* 32 (4): 425–451.
- Mueller, M. M., B. Wilhelm in G. Elder. 2002. »Variations on Grandparenting.« *Research on Aging* 24 (3): 360–388.
- Newman, P. R., in B. M. Newman. 2003. *Development through Life: A Psychosocial Approach*. London: Wadsworth.
- Okoye, U. O. 2005. »Young Children's Perception of the Elderly: A Comparison of Data from the United States and Southeastern Nigeria.« *Journal of Inter-generational Relationships* 3 (3): 7–24.
- Pate, T. 2021. »Spolna zloraba v otroštvu ter spremembe v doživljanju problemov in moči po procesu relacijske družinske terapije.« V *Nasilje: od razumevanja vzrokov k iskanju rešitev*, uredila S. Jerebic, 205–221. Celje: Mohorjeva družba.
- Poljak Lukek, S. 2021. »Regulacija afekta pri fizičnem nasilju v družini in proces relacijske družinske terapije.« V *Nasilje: od razumevanja vzrokov k iskanju rešitev*, uredila S. Jerebic, 127–145. Celje: Mohorjeva družba.
- Ramovš, K. 2013. *Nasilje nad starejšimi: staranje v Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje.
- Repič Slavič, T., in C. Gostečnik. 2017. »Relational Family Therapy as an Aid toward Resolving the Trauma of Sexual Abuse in Childhood in the Process of Separation in the Couple Relationship.« *Journal of Marital and Family Therapy* 43 (3): 422–434.
- Robinson, S., in L. Howatson-Jones. 2014. »Children's Views of Older People.« *Journal of Research in Childhood Education* 28 (3): 293–312.
- Rotschild, B. 2017. *The Body Remembers: Revolutionizing Trauma Treatment*. 2. izd. New York: Norton.
- Schimany, P. 2003. *Die Alterung der Gesellschaft*. Frankfurt: Campus.
- Schore, A. N. 2016. *Affect Regulation and the Origin of the Self*. New York: Routledge.
- Slaughter-Defoe, D. T., V. S. Kuehne in J. K. Straker. 1992. »African-American, Anglo-American, and AngloCanadian Grade 4 Children's Concepts of Old People and of Extended Family.« *International Journal of Aging and Human Development* 35 (3): 161–178.
- Švab, A. 2003. *Družina: od modernosti do postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. 2020. *World Population Ageing 2019*. New York: United Nations.
- Valenta, T. 2021. »Učinkovitost razreševanja posledic izgub v izvorni družini in zapletenega žalovanja po modelu relacijske družinske terapije.« Doktorska disertacija, Univerza v Ljubljani.
- Vrhunc Tomazin, M. 2020. »Pomen in učinki procesa fokusiranja v kontekstu relacijske družinske terapije.« Doktorska disertacija, Univerza v Ljubljani.
- Wood, S., in P. Liassis. 2007. »Potentially Stressful Life Events and Emotional Closeness between Grandparents and Adult Grandchildren.« *Journal of Family Issues* 28 (3): 380–398.
- World Health Organization. 2015. *World Report on Ageing and Health*. Ženeva: World Health Organization.

Analysis of Intergenerational Family Relationships from a Relational Family Therapy Perspective

With the intensive ageing of the population and the growing number of older people in Western societies, establishment of intergenerational cooperation, particularly between the younger and older generations, is becoming more and more important. Due to changes in the family and in society in general, today, cooperation between generations in the family is often difficult. To this end, the authors point out the importance of learning the psychosocial skills of grandparenting starting from a relational family view of mutual relations. The most common dynamics that can develop in the relationship between grandparents and grandchildren are presented. Here, special attention is paid to the various challenges that older people may face in their relationships with other family members. The basic knowledge and skills that are necessary for older people are also discussed so that they can cope with the various difficulties in the aforementioned relationships as functionally as possible and in this way experience a rewarding grandparenthood.

Keywords: intergenerational cooperation, grandparents, family, relational family therapy